

PAGALBA ŠEIMAI, KURIANT SAUGIĄ APLINKĄ VAIKUI LAIKINOSIOS GLOBOS METU

JURGITA BUDRIENĖ, ASTA KIAUNYTĖ

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Anotacija. Straipsnyje kokybiniu tyrimu siekiama atskleisti pagalbą šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu. Tyrimo dalyvių refleksyvių patirčių analizė atskleidė, kad reikalinga sisteminė pagalba biologinei ir globėjų šeimai vaiko laikinosios globos situacijoje. Teikiant pagalbą šeimai vaiko laikinosios globos metu vis dar susiduriama su stigmatizuojančiu, nepakankamai į kliento sistemos poreikius orientuotu požiūriu. Tyrimas parodė, kad šeima, gaunanti profesionalią, individualizuotą, ilgalaikę, operatyvią pagalbą iš specialistų tinklo, galėtų labiau užtikrinti svarbius vaiko poreikius ir kurti jam saugią aplinką laikinosios globos metu.

Reikšminiai žodžiai: pagalba šeimai, laikinoji globa, vaiko saugi aplinka, sistema.

ĮVADAS

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) akcentuojama, jog kiekvienam vaikui turi būti sukurtos tinkamos sąlygos visaverčiam vystymuisi, apsaugai, jo teisėms užtikrinti. Neretai pasitaiko, kai vaiko teisė ir galimybė į tinkamą vystymąsi tėvai užmiršta. Dėl to jie netenka teisės auginti savo vaikus, o šie perkeliama į saugią aplinką. Vaiko globa istoriškai ir tradiciškai visada buvo ir yra jautri bei aktuali visuomenės problema. Lietuvoje kuriama laikinosios globos sistema, kuri orientuota į pagalbos sistemas, kurios padėtų sukurti saugią aplinką vaikui ir jis galėtų augti šeimoje. Valstybės vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkeje taip pat akcentuojamas visų pusių glaudus bendradarbiavimas, siekiant sukurti kompleksiskai teikiamą pagalbos sistemą kiekvienam

vaikui ir jo šeimai, taip pat globėjams, tačiau praktikoje pasigendama kompleksiškos ir kryptingos pagalbos šeimai, susidūrusiai su laikinosios globos situacija.

Pagalbos šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu, sistemos problematika Lietuvos moksliniame diskurse matoma tyrinėjant sisteminius šios srities pokyčius, vaiko teisių pažeidimus, vaiko paėmimą iš šeimos, pagalbą vaikui ir šeimai. Juos tyrinėja Tamutienė, Kirka, Jogaitė, Auglytė (2020). Vitkauskas (2010) nagrinėjo vaiko globos problemas iš vaiko teisių apsaugos perspektyvos. Vaiko saugios aplinkos užtikrinimą, atliepiant vaiko poreikius ir gerovę, analizavo Stankūnienė (2004), Poviliūnas (2013). Vaiko teisę į pagarbą išryškino Stripeikienė (2017). Kairienė (2012) nurodo vaiko teisės į šeimos ryšių išsaugojimą, įgyvendinimo svarbą vaiko ir tėvų atskyrimo atveju, kai taikomos alternatyvios globos priemonės. Institucijose ir šeimose globojamų vaikų žmogaus teisių užtikrinimo lyginamąją analizę atliko Snieškienė ir Tamutienė (2014), tirdamos be tėvų globos likusių vaikų patirtį, teikiant skirtingas vaikų globos formas. Tamutienė (2018, 2020) ir kiti autoriai analizavo vaiko apsaugos veiksmingumo problemas Lietuvoje. Sisteminiu požiūriu pagalbą šeimai ir ją supančią aplinką analizavo Vaicekauskienė (2009) ir Gerulaitis (2014). Moksliniuose tyrimuose, susijusiuose su globos sistema, akcentuojama vaiko augimo svarba šeimos aplinkoje, socialinių įstaigų funkcionavimo klausimai. Visgi tyrinėti pagalbą šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu, dėl nuolat besikeičiančių teisinių, profesinių, asmeninių veiksnių sąveikos išlieka labai svarbu.

Pagalbos šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu, tyrimų apžvalga leidžia formuluoti šio tyrimo probleminius klausimus: iš ko susideda vaiko saugios aplinkos sukūrimas? Ką patiria biologinės ir globėjų šeimos nariai vaiko laikinosios globos situacijoje? Kokia pagalba biologinei ir globėjų šeimai padėtų kurti saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu?

DUOMENŲ RINKIMO IR ANALIZĖS PROCEDŪROS

Tyrimo tikslui atskleisti ir siekiant atsakyti į tyrimo probleminius klausimus, pasirinkta kokybinio tyrimo strategija. Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) teigimu, kokybinis tyrimas identifikuoja vidines psichologines ir elgsenos charakteristikas konkrečiuose kontekstuose ir situacijose, todėl taikytas siekiant atskleisti tyrimo dalyvių nuomones apie jų praktiką ir patirtis, teikiant ir priimant pagalbą šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu. Duomenims rinkti naudotas pusiau struktūruoto interviu metodas. Svarbiu informacijos šaltiniu tampa tai, kas pasakoma interviu, kokios reikšmės tam suteikiamos. Gauti tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant kokybinį turinio (angl. *content*) analizės metodą. Tyrimo teminės analizės pagrindas – vaiko saugios aplinkos turinio kompleksiskumas analizuojamas remiantis JT vaiko teisių konvencija (1989), asmenybės poreikių teorija (Maslow, 2006), vaiko globos sistemos funkcionavimas, pagalbos sistemiškumas šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu, grindžiamas sistemų teorijos nuostatomis (Šapalytė, Rimeikytė, 2015; Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010; Friedman, Allen, 2017).

Tyrimas atliktas 2020 m. spalio – 2021 m. vasario mėnesiais. Taikant kriterinę atranką, sudaryta tikslinė tyrimo imtis – 9 tyrimo dalyviai. Siekta, kad tyrimo imtis apimtų tuos tyrimo dalyvius, kurie turi sąsajų su pagalba šeimai, kuriant saugią aplinką vaiko laikinosios globos metu. Tyrimui pasirinktos šeimos, esančios laikinosios globos situacijoje, budintys globotojai, socialiniai darbuotojai (socialinis darbuotojas, dirbantis su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis, atvejo vadybininkas, mobiliosios komandos socialinis darbuotojas ir globos koordinatorius), kurie teikia pagalbą šeimai, susidūrusiai su laikinosios globos situacija. Toks atrankos kriterijus buvo pasirinktas todėl, jog šie dalyviai yra tiesiogiai susiję su pagalbos šeimai kūrimu užtikrinant saugią aplinką vaikui laikinosios globos situacijoje ir gali suteikti informaciją apie tiriamą problemą. Šio tyrimo imties charakteristika nurodyta lentelėse. Tyrimo dalyviai yra identifikuojami Š1; Š2 (biologinės šeimos) 1 lentelė; B1; B2; B3 (budintys globotojai) 2 lentelė; S1; S2; S3; S4 (specialistai – socialiniai

darbuotojai) 3 lentelė. Atliekant tyrimą laikytasi etinių principų: privatumo, anonimiškumo ir konfidencialumo. Saugant tyrimo dalyvių tapatybę, naudojamosi kodavimo sistema, pateikiama ne visa informacija apie tyrimo dalyvius. Iš tyrimo dalyvių buvo gauti žodiniai sutikimai naudotis tyrimo duomenimis.

TYRIMO DALYVIŲ CHARAKTERISTIKA

1 LENTELĖ. TYRIMO DALYVIŲ BIOLOGINIŲ ŠEIMŲ CHARAKTERISTIKA

Suteiktas kodas	Respondentų				
	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Šeimos sudėtis	Laikas laikinosios globos situacijoje
Š1	Moteris	20 metų	Profesinė mokykla	Gyvena su draugu	8 mėn.
Š2	Moteris	33 metai	Pagrindinis	Gyvena su draugu	1 metai ir 6 mėnesiai

2 LENTELĖ. TYRIMO DALYVIŲ BUDINČIŲ GLOBOTOJŲ ŠEIMŲ CHARAKTERISTIKA

Suteiktas kodas	Respondentų				
	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Šeimos sudėtis	Laikinosios globos laikas
B1	Moteris	39 metai	Aukštasis koleginis	Ištekėjusi, augina savo 3 biologinius vaikus	3 metai
B2	Moteris	50 metų	Aukštasis universitetinis	Ištekėjusi, turi 3 biologinius vaikus: 2 suaugę, vienas auginama šeimoje	3 metai
B3	Moteris	34 metai	Aukštasis universitetinis	Ištekėjusi, augina 2 biologinius vaikus	2 metai

3 LENTELĖ. TYRIMO DALYVIŲ SPECIALISTŲ SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ CHARAKTERISTIKA

Suteiktas kodas	Respondentų				
	Socialinio darbo sritis	Amžius	Išsilavinimas	Socialinio darbo stažas	Socialinio darbo stažas, susijęs su laikinąja globa ir pagalba šeimai
S1	Mobiliosios komandos socialinis darbuotojas	28 metai	Aukštasis kolegini	6 metai	1 metai
S2	Globos koordinatorius	36 metai	Aukštasis universitetinis	5 metai	5 metai
S3	Socialinis darbuotojas, dirbantis su šeimomis	64 metai	Aukštasis universitetinis	14 metų	14 metų
S4	Atvejo vadybininkas	42 metai	Aukštasis universitetinis	6 metai	6 metai

TYRIMO REZULTATAI

„Saugi vaiko aplinka – tai ne tik stogas virš galvos“. Vaiko saugios aplinkos sukūrimui ir palaikymui turi įtakos ne vienas veiksnys. JT vaiko teisių konvencijoje nurodoma, jog vaiko saugi aplinka – tai vaiko interesų užtikrinimas, saugios aplinkos augti ir vystytis sudarymas, sveikatos apsaugos užtikrinimas, būtinųjų poreikių tenkinimas.

Tyrimo dalyviai – tiek biologinės šeimos nariai, tiek budintys globėjai bei socialinio darbo specialistai kaip labai aiškius ir svarbius poreikius kuriant vaikui saugią aplinką nurodo materialinių, fiziologinių vaikų poreikių patenkinimą.

Aš manyčiau, kad visų pirma, nu tai aišku, kad būtų patenkinti fiziologiniai vaiko poreikiai, kad būtų pamaitintas ir tvarkingas. (B1)

Reikalingas stogas ir kad šilta būtų, man tai labai svarbu, aš žiūriu, kad šeimos pasirūpintų malkomis <...>. (S3)

<...> kaip ir sąlygos tinka, <...> nusimaudyti yra, butas ten geriausias yra <...> Nu yra didesni kambariai, čia vienas kambarys, o ten vienas didelis ir vienas mažesnis yra. (Š1)

Tai dabar būsto ieškojimas didesnio. <...> kad būtų pajamos, kad matytųsi, kad turim realias pajamas <...>. (Š2)

Visgi budintys globotojai ir socialinio darbo specialistai, aptardami vaiko saugios aplinkos kūrimą, akcentuoja ne tik bendrus visos šeimos kaip visumos materialinius, fiziologinius poreikius, jų tenkinimą. Šie tyrimo dalyviai pabrėžia vaiko poreikių, susijusių su materialinėmis sąlygomis, tokių kaip vaiko privačios erdvės (būtiniausių baldų – lovos, rašomojo stalo) sukūrimą. Dėmesys konkreitiems vaiko poreikiams padeda užtikrinti jo augimą ir vystymąsi.

<...> Saugiai aplinkai vaikui reikia tos bazės materialios, jis turi stogą, kambarėlis, lovytė, na nebūtinai ten tas kambarys. Bet kad būtų vaikui lova, stalas, kad elementarūs, ten materialinę bazę tos šeimos turėtų. (S3)

<...> bet mano nuomone, turėtų būti bent minimalios sąlygos sudarytos vaikui, kad tai nebūtų vienam bendrabučio kambarėlyje 5 žmonės gyvenantys ar tėvai, uždirbantys 300 ar gaunantys kokią pašalpą. <...> kad turėtų savo vietą kur miegoti, stalą, žaidimo vietą <...>. (B2)

Tiek tyrime dalyvavę budintys globėjai, tiek socialinio darbo specialistai, aptardami vaiko saugios aplinkos užtikrinimo elementus, išskiria su emociniu vaiko saugumu susijusius aspektus. Emocinio saugumo poreikių tenkinimas, respondentų suprantamas kaip apsauga nuo psichologinio smurto, tvarūs šeimos narių tarpusavio ryšiai, moralinis palaikymas, domėjimasis vaiko būseną, dėmesio skyrimu vaikui:

<...> stabilūs ryšiai, kad namuose būtų saugu, ramu, nebūtų smurto, konfliktų, vyrautų darna ir ramybė. Taip aš suprantu vaikų saugią aplinką. (S1)

<...> tėvai turi atliepti vaiko emocinius poreikius, kad žinotų, kad vaikui reikia ir to, ir to, kad vaikas nebūtų emociškai apleistas <...>. Vaikui svarbu, kad žinotų, kad juo domisi, tas vaikui labai svarbus dalykas, emocinis.

Emocinio poreikio patenkinimas, kad tu žinai, kad tu mamai rūpi, <...> kai eini su mama ledų pirkti, mamai į ranką įsikibusi strykt pastrykt šokinėji. Man svarbiausia emocinių poreikių tenkinimas, kad tėvai žinotų. (S3)

Tyrime dalyvavę specialistai pastebi, kad vaiko saugiai aplinkai daug įtakos turi psichologinis klimatas šeimoje – tėvų meilė savo vaikams, meilės jausmo raiška, parodant dėmesį, rūpestį. Tyrime dalyvavę socialinio darbo specialistai nurodo, kad tėvų meilės raiška, kaip sudėtinė vaiko saugios aplinkos dalis, atskleidžiama glaudžiu vaiko ir tėvų bendravimu, dalinimusi dienos patyrimais, vaiko išklausymas ir atitinkamas tėvų reagavimas:

Jie visi bendrauja su tėvu ir pasakoja, kaip jiems šiandien diena praėjo, tėtis klausosi, klausosi jis, viską klausosi. Vaikai jaučia, kad jie yra įdomūs savo tėvams, kad jų poreikiai būti išklausytam, būti išgirstam, suprastam. Tėvai atliepia tai. Tėvų meilė, ryšys. Meilė tėvų vaikams, vaikų tėvams. Meilė vaikams, tai yra iš tikrųjų, jie žino, kad jiems tų vaikų reikia, tas vidinis jausmas, jis „ištūrės“, šie žmonės jį turi, kad jiems tie vaikai reikalingi yra dabar čia, ne kažkur pas „ciocę ar dėdę“. (S3)

Geram šeimos psichologiniam klimatui ir vaiko saugios aplinkos užtikrinimui šeimoje didžiulę neigiamą įtaką daro tėvų priklausomybės. Tyrime dalyvavę specialistai ir budintys globėjai pabrėžė tėvų priklausomybių sąsajas su vaiko saugia aplinka:

<...> priklausomybių ligų sprendimas, tokio kaip alkoholio ar priklausomybė nuo narkotinių medžiagų <...>. (S2)

Spręsti turėtų savo problemas, tokias kaip alkoholis, smurtas ir t. t. (S1)

Svarbiausia, kad minimaliai būtų užtikrinta ta saugi aplinka, nevarototi alkoholio. <...> Turėtų priimti gydymą nuo alkoholio, kad būtų užtikrinta saugi aplinka vaikui. (S4)

Vaiko saugią aplinką tiriamųjų grupės supranta skirtingai, biologinių šeimų atstovams kuriant saugią vaiko aplinką ypač svarbus šeimos būstas, pajamos. Specialistai ir budintys globėjai kur kas plačiau įvardija vaiko saugią aplinką, akcentuodami emocinius ryšius tarp šeimos narių, vaiko išklausimą, jo mitybos, sveikatos svarbą. Kai pažeidžiamos vaiko teisės šeimoje, neužtikrinami interesai ir kyla grėsmė jo saugiam augimui bei

vystymuisi, vaiko laikinoji globa tampa būtinu alternatyviuoju sprendimu esant sudėtingai šeimos situacijai.

„Gal ir neišgelbėsi viso pasaulio, bet tu išgelbėsi vaiko pasaulį“. Vaiko laikinoji globa nustatoma išskirtiniais atvejais, siekiant perkelti vaiką iš nesaugios aplinkos į saugią, taip užtikrinant jo gerovę. Laikinosios globos situacija yra sudėtingas laikotarpis visoms suinteresuotoms šalims. Tyrime dalyvavusios biologinės šeimos, kurių vaikai yra laikinojoje globoje, išskiria, kad tokia globa turi itin neigiamą poveikį ryšiui su vaiku. Neturint galimybės dažnai susitikti su vaiku, sudėtinga kurti ir palaikyti tvarius bei glaudžius tarpusavio ryšius. Ryšį su vaiku itin neigiamai veikia šalyje įvestas karantinas dėl pasaulinės pandemijos, nes ribojant socialinius kontaktus ir judėjimą šalies viduje susitikti tiesiogiai su vaiku nėra galimybės:

Kas 2 savaites reguliariai. Tik kai karantinas buvo, nevažiavau, nes nebuvo kaip nuvažiuoti. (Š1)

<...> vaikus matyti per mėnesį vieną kartą, apie mažąją dukrytę aš iš vis nebekalbu, ji išvis manęs nepažįsta, iš tikrųjų ir sunkiai, kai reikia, susitikimo metu ji tiesiog manęs vengia. Nu ir negaliu pasakyti, kad ji mane paaugusi vadins mama ar dar kažką, nes aš jai esu išvis svetimas žmogus, nes ji buvo, kai ją paėmė, jai buvo tik 2 mėnesiai <...> praktiškai aš jai esu svetimas žmogus <...> dabar galvoju ir vėl tas laikotarpis, kol tas karantinas čia bus, dabar ir vėl kažkiek praeis, ji pasimirš ir vėl nežinau, kaip reikės toliau bendrauti. Socialinės darbuotojos sako, mes tau vaizdo įrašus ir nuotraukas į elektroninį paštą siųsim, sako, daugiau mes kitaip negalime, kitaip niekaip padėti ir šiuo metu tik taip. (Š2)

Sudėtingumą, palaikant tėvų ir laikinojoje globoje esančių vaikų tarpusavio ryšius, pabrėžia ir tyrime dalyvavusi budinti globotoja, išskyrusi itin neigiamą karantino ribojimų sąlygotą poveikį:

Šita mergaitė jau 3 mėnesius pas mus, bet susitikimo nė vieno nebuvo su biologine mama. Porą kartų susitikome su sesėmis, vat ir dabar vis siunčiu filmuotą medžiagą, nuotraukas, kadangi čia tas COVIDAS ir panašiai, ir bijom visi, saugom, ir mergaitės ten viena didesnė kita mažesnė, kad matytų, bent tiek. (B3)

Ne tik karantino sąlygos apsunkino tėvų ir vaikų ryšių palaikymą ir lankymą, bet ir menka tėvų motyvacija. Tiek tyrime dalyvavę socialinio darbo specialistai, tiek budintys globotojai pabrėžia, kad nors laikinosios globos tikslas yra grąžinti vaiką į biologinę šeimą joje atkūrus saugią aplinką, tai įgyvendinama tik išimtiniais atvejais. Vaiko laikinoji globa tampa nuolatinė dėl tėvų gebėjimų stokos keisti gyvenimo būdą, rūpintis vaiku, užtikrinti saugią aplinką, kai kuriais atvejais tėvai nerodo noro susigrąžinti vaikus, nors socialinio darbo specialistai ir toliau deda pastangas teikdami socialines paslaugas tėvams:

Yra tokių atvejų, kai mamos pasigimdo ligoninėje ir juos palieka, bet mes vis tiek turime su jomis dirbti, su ta mama, nors žinom, kad tas vaikas tikrai nebus grąžintas, nes ji net nenori. (S1)

Mano darbinė patirtis daugiausia yra susijusi su tuo, kad vaikai retai grįžta į biologinę šeimą. Per savo 3 metų praktiką, dirbdama su budinčiais globotojais ir biologine šeima, aš turėjau 1 atvejį, kai vaikas grįžo į biologinę šeimą ir tai jis buvo sugrąžintas ne biologiniams tėvams, o vieno iš tėvų seneliams. (S2)

Iš mano 6 prižiūrėtų vaikų vienas grįžo, bet kaip pasakyti. Jis buvo paimtas iš mamos, jo tėtis nebegyveno jau su šeima, bet jį susigrąžino biologinis tėtis, bet ne iš tėčio buvo paimtas, tai vat vienintelis, kuris grįžo pas biologinį tėvą. (B1)

Mes savo šeimoje jau turėjome 6 vaikus, iš kurių 1 grįžo į šeimą, bet ir tai sudėtinga situacija, teko net vykti pasiimti iš darželio, nes tėvas neatvyko, tai dabar nežinau. (B2).

Svarbu pastebėti, kad VVTAIT 2020 metų veiklos ataskaitoje (2021) renkami statistiniai duomenys atskleidžia priešingą situaciją, nei rodo šio tyrimo dalyvių patirtys. Per 2020 metus laikinoji globa buvo nustatyta 864 vaikams, iš jų apie pusė – 415 vaikų – grįžo pas biologinius tėvus. Vaiko laikinosios globos procesas sudėtingas ir ne visada pasiekiamas norimas rezultatas – sugrąžinti vaiką į biologinę šeimą. Priimami sprendimai sudėtingoje vaiko laikinosios globos situacijoje visgi turi remtis vaiko teisėmis, jo interesų užtikrinimu.

Tyrime dalyvavę budintys globėjai pastebi, kad esant laikinosios globos situacijai itin sudėtinga atsiskirti su vaiku, kuriam suteikė laikinąją

globą. Prisirišimas prie vaiko yra abipusis, atsiranda tarpusavio pasitikėjimas, nuoširdus ryšys, todėl kurį laiką prižiūrėjus vaiką, jis tampa savas. Vaiką gražinant į biologinę šeimą ar nustatant nuolatinę globą, patiriami sunkūs atsiskyrimo jausmai:

Aš noriu nenoriu, sako, tu negali prisirišti ten ir panašiai, bet žmoniškai aš negaliu neprisirišti, juo labiau kai 1, 2 metus yra kalbama <...> pirmą berniuką 3 mėnesių parsivežėme ir jis pas mus prabuvo 7 mėnesius, tai labai sunku buvo susitaikyti ir mano dukrai, verkdamo visą laiką ir man pačiai buvo labai sunku, bet sakau tikrai laikas. (B2)

<...> skauda, kai atiduodi, nes atiduodi savo, paimi gal svetimą, bet atiduodi savo <...>. (B3)

Laikinosios globos situacijos sudėtingumui reikšmingos įtakos turi laikinosios globos terminų neapibrėžtumas, nors LR Civiliniame kodekse (2000, nauja redakcija 2020) apibrėžta, kad vaiko laikinoji globa gali trukti ne ilgiau kaip dvylika mėnesių, su pratęsimu negali viršyti aštuoniolikos mėnesių. Todėl vaikui nustatant laikinąją globą nėra nustatomas tikslus globos terminas, laikinoji globa gali būti pratęsiama kelis kartus. Taip pat pastebima, kad, laikinosios globos sistemai nusprendus imtis tam tikrų su laikinosios globos pasibaigimu ar jos pakeitimu į nuolatinę globą susijusių veiksmų, realūs veiksmai pradedami tik po kurio laiko, taip vilkinant sprendimo priėmimo procesą:

Čia viskas įvyko prieš mėnesį laiko, nustatė tą nuolatinę globą, nes laikinojoje globoje, sako, mes nebegalime 3 ar 4 kartus tą laikinąją tęsime <...>. (Š2)

Neturėtų būti ta laikina globa, kaip mūsų atveju berniuko, jau eina 3 metai, tai dabar vyks teismas ir man vis bandoma sakyti, kad laikina globa tai yra tikslas gražinti vaiką į šeimą, bet aš negaliu tokio tikslo turėti begalybę laiko. <...> lygtai einame tuo keliu, kad tapsime nuolatiniais globėjais, ir tada staiga mama ten po 3 metų laukiasi 5 vaiko ir jinai sugalvojo, kad jinai bus gera mama, ir tada vėl viskas keičiasi, viskas verčiasi, kai ir daroma, kartais ne dėl vaiko, bet daroma dėl tėvų, dėl nežinau dėl ko. (B2)

<...> kaip ir šiuo atveju, tos mergaitės, jos irgi metai laiko, kreiptasi į teismą buvo nutarta, aš nežinau, liepos mėnesį, iki pat šiol dar nėra kreiptasi į

teismą. Tie terminai yra, sakau, ištesiami <...> tai vyksta, paminant mūsų emocijas, tiek tų vaikų, tiek mūsų. (B2)

Atsižvelgiant į vaiko interesus ir kuriant jam saugią aplinką laikinosios globos metu ypač svarbu, kad vaikas turėtų galimybę palaikyti tvarius ir glaudžius tarpusavio ryšius su biologine šeima, taip pat kurti naujus tarpusavio ryšius globėjų šeimoje. Šiuo sudėtingu vaiko laikinosios globos laikotarpiu iškyla pagalbos teikimo poreikis šeimai kaip sistemai (Friedman ir Allen, 2017), kad būtų užtikrinti vaiko interesai, sudarytos tinkamos jo augimui ir vystymuisi sąlygos.

„Šeimai nepadėsi, jeigu patrupinsi visko po trupinėlių“. Socialiniame darbe su šeima labai svarbu įvertinti, kokią įtaką situacijai turi bendruomenė, taip pat šeimos artimieji ir giminės, šeimos nariai kaip atskiri individai bei šeimos narių tarpusavio santykiai. Šeimai vaiko laikinosios globos metu padeda ne tik tiesiogiai su šeima dirbantys socialinio darbo specialistai. Budintys globotojai įvairiomis veiklomis prisideda prie šeimos saugios aplinkos atkūrimo. Jie padeda išlaikyti kuo stipresnius ryšius tarp globojamo vaiko ir biologinės šeimos. Tyrime dalyvavę budintys globėjai nurodo, kad prižiūredami vaikus, esančius laikinosios globos situacijoje, siekia užtikrinti vaiko ir biologinės šeimos ryšių išlaikymą – skatina gyvus susitikimus, siunčia nuotraukas ir aprašo vaiko dienos veiklas. Taip pat pastebima, kad budinčių globotojų dedamos pastangos ne visuomet pasiteisina:

Na, o dabartinę mergaitę lanko visaip: būdavo ir per savaitę kartą, ir per mėnesį kartą, bet kadangi dabar karantinas, tai tokia situacija, kad siunčiu nuotraukas, video, aprašau, kaip mergytė gyveną. (B1)

<...> tai kiek aš stebiu ir ką aš matau, tai kai nevartoja praktiškai kiekvieną dieną, bet būna, kad dingsta ten savaitė ar kažkiek. <...> Tai tas vaikui labai sudėtinga yra. (B2)

Šita mergaitė, sakau, neturėjo nei vieno susitikimo su biologine šeima <...>. Nė vieno, nė vieno. (B3)

Esant laikinosios globos situacijai, vaikui itin svarbi artimųjų, giminaičių teikiama psichologinė, priežiūros, ryšių palaikymo pagalba. Tyrimas rodo, kad artimųjų pagalba svarbi visoms pusėms – tiek vaiko

biologinės giminės, tiek ir laikinųjų globėjų. Tai teigiamai veikia globojamo vaiko ir šeimos gerovę:

Taip, vyro labai stipri giminė, labai palaikanti, vat ir pasiėmė tuos 2 ir kitas 3 į savo šeimas, vienas ūkininkas ir savi 3 vaikai, bet tas toks labai didelis palaikymas. Drausmės tie broliai tam Zigmantui davė, <...> pasikalbėjo ir giminės su juo, ta giminystė. <...> Jie iš artimųjų didžiulę atramą gauna, jie jaučiasi nepalikti, tada būtų didelis pasimetimas. Man žmogiškoji aplinka, tas žmogiškasis faktorius visada pirma eina, kad tai yra ta aplinka – giminės, pažystami, bendruomenė. (S3)

Tyrime dalyvavusios biologinių šeimų atstovės yra vienišos, atsidūrusios sudėtingoje situacijoje. Jos nesulaukia artimųjų palaikymo dėl šeimos netinkamo gyveno būdo, dėl emigracijos šeimos nariai nebendruoja, ryšiai nutrūkę:

Broliai ir sesė visi beveik užsienyje yra <...>. Mama ten irgi Šilalėje gyvena, kaip Krizių centre irgi padeda socialinės, nes su sveikata turi problemų, mamai padeda <...>. Yra dar brolis, paslaugų centre gyvena 17 metų, yra... nes nuo mamos yra atimtos motinystės teisės. (Š1)

Su mama nebendruaju, kiek aš ją prisimenu, ji visada gėrė, o brolis atsi-ribojo nuo manęs, nepripažįsta tokio mano gyvenimo. (Š2)

Bendruomenės teikiama pagalba labai svarbi visiems laikinosios globos proceso dalyviams ir vaiko grįžimui į biologinę šeimą. Tyrime dalyvavę budintys globotojai įvertina bendruomenės pagalbą, įveikiant kylančius psichologinius sunkumus, prisidedant prie vaiko laikinosios globos laikotarpiu reikiamų kompetencijų ir įgūdžių ugdymo:

Bendruomeniniuose namuose gavau ir psichologinę pagalbą, ten dirbanti psichologė pažįstama daug metų ir ja pasitikiu kaip specialiste, ten gaunu daug pagalbos. <...> labai aktyviai dalyvavau bendruomeniniuose namuose „Edukacija kitaip“, ir jie ten rengia įvairius projektus, tai mes aktyviai dalyvavome. Aš pati gavau labai daug žinių ir užsiėmimai buvo vaikams, ir tiesiog atrodo, kad savaime sprendėsi tos problemos. (B1)

Tyrime dalyvavusi specialistė įvardija mažos kaimiškos bendruomenės pagalbos teigiamus aspektus:

Mažoje kaimo bendruomenėje žmogus emociškai jaučiasi suprastas labiau, mieste svetimumas. Mes esme artesni, mes esam šiltesni, mes esame arčiau vienas kito, miestas labiau išsibarstęs. Mes esme arčiau, mes visi žinom, kas ten jo „babūnės“, todėl man lengviau, kad aš žinau istorijas. Šeimos giminės istorijas, daug ką. (S3)

Platus pagalbos tinklas vaiko laikinosios globos situacijoje rodo, kad sistemoje itin reikšmingą vietą užima įvairių specialistų įtraukimas, taip teikiamos pagalbos spektrą papildant kitų institucijų kompetencijomis, kartu praplečiant šiomis paslaugomis tenkinamų poreikių spektrą. Į pagalbos procesą įtraukiamos įvairios bendruomenės: švietimo, sveikatos apsaugos institucijos, vaikų dienos centrai, bibliotekos:

Stengiamės glaudžiai bendradarbiauti su mokykla, sudėliojant vaikui visą paslaugų tinklą, su pedagogine psichologine tarnyba. <...> (S2)

<...> turime ir sveikatos priežiūros specialistų, šeimos gydytojų, ir slaugytojos, ir medicinos paslaugos, nereikia žmonėms važiuoti, ir dantistė dirba. Biblioteką turime mokykloje, vaikų dienos centras, koks puikus vaikų dienos centras, darželis geriausias, nuo 1 metų priima vaikus. <...> Nežinau, gana didelė ta pagalba yra, pas mus juk Vaikų dienos centras atsidarė vaikams yra, koks didelis plusas, kiek vaikai džiaugiasi, kiek jie nuvažiavo, kiek jie pamatė, turime gimnaziją 12 klasių, turime darželį, tėvams į darbą išėjus, gali išvesti vaikus į darželį. (S3)

Tyrimo dalyviai pažymi ir kitų specialistų įtraukimą į sistemingą pagalbos teikimo sistemą šeimai, esančiai laikinosios globos situacijoje:

Pagalba šeimai socialinio darbuotojo, psichologo, na daug kas yra, mes nemažai jau ką turime. Kai pagalvoju, kai prieš 14 metų, kai pradėjome dirbti, čia socialinis darbas – socialinis darbuotojas, žymiai geresnė padėtis yra, nepalyginamai geresnė padėtis yra. Paslaugos pas mūsų yra, turime ambulatoriją, šeimos gydytoją, seselę, gali suleisti vaistus, kraują paimti. Mes pirmines paslaugas turime čia pat vietoje, ir šeimos gydytojas, biškis dantistė, mes turime čia pat, prie pat, ir tie tėvai naudojami tuo. (S3)

<...> siūlėme įvairią pagalbą, apsigyventi Krizių centre, vykti stacionariam gydymui, ilgalaikiai reabilitacijai. Tas tikslas ne vien atvejo vadybininko, bet čia komandinis darbas socialinių darbuotojų, psichologų, psichiatrų, mobilios komandos ir visų bendras tikslas padėti šeimai atsistoti ant kojų ir kad vaikas grįžtu į šeimą. (S4)

Pagalbos teikimas šeimai, siekiant atkurti saugią aplinką vaikui, yra sudėtingas procesas, apimantis kompleksinių priemonių taikymą, įtraukiantis skirtingas suinteresuotas šalis, siekiant kuo didesnio socialinių paslaugų tinklo.

Tyrimo dalyviai taip pat išskiria, kad šeimoms teikiama pagalba nėra pakankamai individualizuota, todėl neatliepia individualių kiekvieno kliento poreikių ir negali lanksčiai prisitaikyti prie skirtingų situacijų, sąlygojamų pagalbos teikimo reikalavimų. Sprendžiant su šeima susijusius klausimus, ne visuomet suteikiama pakankamai galimybių šeimos nariams atskleisti savo požiūrio perspektyvą ir situacijos matymą. Socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai dominuoja atvejo vadybos posėdžių metu:

<...> sako, kodėl nesakėt per posėdį irgi, sakiau, nes nespėjom pasakyti vien dėl to, kad viena per kitą šaukia irgi, dar iš atvejo vadybos pasakė, kad užsirakinę, neišleidžiame, tipo girtaujame, viskas ir panašiai. (Š1)

Tyrimo dalyviai pastebi, kad, siekdami gauti pagalbos, kartais susiduria su socialinio darbo specialistų formaliu pareigų vykdymu, neišiklausant į individualią kiekvienos šeimos situaciją, ieškant problemos sprendimo, specialistai vadovaujasi standartinėmis procedūromis, nepaiso terminų, neperduoda duomenų kitoms tarnyboms:

Sako, kad per mėnesį sutvarkys, viskas bus gerai, bet ne, dabar 2 mėnesius užsitęsė ir turi laukti dabar nežinioj <...>. Čia turėjo iš Plungės sakė siųsti į Šilalės tuos atsakymus dėl posėdžio, kokius esu įvykdžius, kiek Šilalei skambinau, sakė nieko nieks nebuvo atsiuntę. (Š1).

Socialinių paslaugų centre su savo vaikais ir paskiau išsisprendė tas klausimas taip, kad aš, vienu žodžiu, esu gyvenusi jau krizių centre su vaikais, vienu žodžiu, tas man nepadėjo, žodžiu, ir sako, mes negalime leisti tau gyventi su vaikais. Na va taip ir paliko, dabar kur eini, visur kaip į sieną <...>. (Š2)

Taikant įvairias socialines pagalbos priemones, kai jos skiriamos bendrai, neatsižvelgiant į individualias klientų situacijas, gali būti neaktualios. Tyrime dalyvavusi specialistė pastebi, kad kartais tenka klientui skirti paslaugas, kurios neatitinka individualių poreikių dėl individualizuotų paslaugų stokos:

Būdavo individualus ir grupinis, aišku, renkasi, kas kaip nori. Tik ne visada atsižvelgia į klientų grupę, sako, aš turiu kūdikį, o kitos mamos su paaugliais, ir sėdžiu, ir man nepatiko, ir aš daugiau nebeisiu. Reikėtų, kad atsižvelgtų į poreikį, amžiaus grupes vaikų. (S4)

Budintys globotojai taip pat pabrėžia socialinės pagalbos individualumo aspektą, nurodydami, kad galima pagalbą socialiniai darbuotojai siūlytų taktiškai ir gerbtų budinčių globotojų apsisprendimą ją priimti ar nepriimti. Globėjai mano, kad siūloma pagalba ne visuomet yra iš tiesų reikalinga ir naudinga. Šiam požiūriui pritaria ir tyrime dalyvavę specialistai, pastebėję, kad per didelis siūlomos pagalbos kiekis gali sukelti pasipriešinimą pagalbai, mažina tėvų pasitikėjimą savo jėgomis ir savivertę:

Man norėtųsi, kad pagalba nebūtų brukama per prievartą, jei aš susidursiu su sunkumais, aš pati skambinsiu ir prašysiu pagalbos. Ir jeigu aš susiduriu su sunkumais, aš nebijau paskambinti ir pasakyti, man yra blogai, ką man daryti ir ką siūlote. (B1)

Aš labai žiūriu į tai, ką žmogus gali neužkrauti per daug. Geriau ten mažiau, bet po tvirtą žingsniuką į priekį negu ir tas nepadaryta. (S3)

Dažnai šeima yra išgąsdinta įvairių specialistų, komandų lankymosi, jie užsisklendžia ir kartais nenori priimti tos pagalbos. Galbūt pats pateikimas yra tam žmogui nesuprantamas, kas čia per specialistas, ką jis čia daro, ko jisai nori. (S2)

Biologinių šeimų, kuriose augusiems vaikams nustatyta laikinoji globa, nariai ne visuomet pasitiki su šeima dirbančiais specialistais, todėl vengia tiesiogiai kreiptis pagalbos, nenoriai diskutuoja apie galimos problemos sprendimo būdus. Nepasitikėjimas kyla dėl praeityje patirto nusivylimo socialiniais darbuotojais: specialistai suteikia nepagrįstų vilčių, netesi duotų pažadų, taip pat jie nėra galutinio sprendimo grąžinti vaiką į šeimą priėmėjai, todėl negali garantuoti, kad, įgyvendinus siūlomas priemones, vaikas grįš į biologinę šeimą. Specialistė nurodo, kad šeimų nepasitikėjimo specialistais priežastis gali būti konfidencialumo nesilaikymas:

Sakau, kartais sunku patikėti, viltį suteikia didžiulę, o paskui iš tos didžiulės vilties pas mane ateina didžiulis nusivylimas. <...> Būna toks laikas, kad aš nebepasitikiu, vėliau tik pradėdi pasitikėti, vien dėl to, kad sakyti, jūs sakote daug ką, bet suteikti viltį žmogui <...> O daugiau nieko, sakau, yra sunkiai gyventi taip, kad pažadate, o pažadų nepildote, ir paskui iš jo atimti, na man irgi nėra lengva. <...> nenoras bendrauti su socialinėmis darbuotojomis, nes manymas, kad jos man nepadės iš tikrųjų išeiti iš tos situacijos tokios, kad oat atėmė vaikus, ane, galvoju, nu kaip jūs man padėsite, jūs man niekaip nepadėsit, na man grynai tokios mintys <...>. (Š2)

Galų gale kartais jie būna nusivylę ir tais pačiais specialistais, trūksta to konfidencialumo tarp specialistų, ypač mažose bendruomenėse, kaimiškoje vietovėse jie jais netiki ir nebepasitiki, į juos žiūri kaip į priešus. (S2)

Gaudamos paslaugas iš vaiko teisių apsaugos sistemai nepriklausančių institucijų, bendruomenės susiduria su įvairiais sunkumais, neigiamomis išankstinėmis nuostatomis, nenoru padėti sudėtingoje situacijoje atsidūrusiam vaikui ir bendruomenės narių priešiškumu. Su neigiamomis išankstinėmis nuostatomis globojamų vaikų atžvilgiu budintys globotojai nuolat susiduria gaudami specializuotas sveikatos apsaugos paslaugas, taip pat iš bendruomenėje gyvenančių kitų asmenų:

<...> labai aplinkinių reakcija, ir susidūriau su tuom, kad sako, kokia tu bloga, nes jeigu tu paėmei vaiką, tai turi jį ir užauginti, negali ten kažkam atiduoti <...>. (B3)

<...> požiūris į tą globojamą vaiką, būtent medikų. Jeigu tu nuvažiuoji į ligoninę ir tau tiesiai šoviesiai į akis sako „iš šito vaiko nieko gero nebus“, na tai yra žiauru. <...> su kitais gydytojais net baisu bendrauti, tas nusistatymas iš gydytojų, kažkas baisaus.“ [B3]

Tyrime dalyvavusi specialistė atkreipia dėmesį, kad darbuotojai patys teikdami pagalbą nemato prasmės ir turi išankstinių nusistatymų:

Darbas sudėtingas, nes dažniausiai pakliūna tos šeimos, kurios jau yra žinomos atvejo vadybininkams, ir kartais būna specialistų seni nusistatymai, kad čia nieko nepakeisi, nieko nepadarysi su ta šeima, kad mes jau čia dirbom, viską mes darėm <...>. (S1)

Bendruomenėje ir kitose pagalbos institucijose jaučiamas specialistų nenoras spręsti susidariusias problemas, požiūris į vaiką kaip į problemą ir siekis perkelti ją į kitą atsakomybės lauką. Ypač mokyklų bendruomenėse siekiama, užuot sprendus problemas, perkelti vaiką į kitą klasę, kitą mokyklą, taip užkertant kelią konstruktyviam problemos sprendimui ir neatliekant pareigų, pastebi tyrime dalyvavusi socialinė darbuotoja:

<...> Mes šiai dienai dar turime ir mokyklų, kurios dar nesuvokia ir prašo paimti vaikus iš mokyklos, klasės iškelti, kad tik toje klasėje tas vaikas nebūtų. Nuteikinėja kartais net patys mokytojai, mokyklos vadovybė tėvus prieš, supriešina, nebendradarbiauja, o supriešina, siekdami to, kad vaikas pakeistų galbūt mokyklą, pakeistų klasę <...>. (S2)

Tyrime dalyvavusi budinti globotoja taip pat nurodo, kad vaiką iš budinčio globotojo perkėlus į nuolatinę globą ar grąžinus į šeimą, susiduriama su įvairiomis emocijomis, ypač atsiskyrimo nuo vaiko skausmu, todėl šiuo laikotarpiu budintiems globėjams reikalinga įvairi pagalba – psichologinis konsultavimas, tolesnis bendravimas su vaiką prižiūrinčiu socialiniu darbuotoju:

Aš kalbu apie save ir savo jausmus, man yra labai svarbus atgalinis ryšys, jo man nereikia kas dieną, kas valandą, bet retkarčiais tikrai norėčiau žinoti, kaip sekasi vaikučiams, nes jie vis tiek pas mus pragyveno gan netrumpą laiką ir dėjome daug, kad jie gerai jaustųsi ir išeitų geresni negu atėjo <...> ir aš kai prisimenu, kai pagalvoju, tai nekoks jausmas apima iš tikrųjų. (B1)

Socialiniai darbuotojai, organizuodami socialinės pagalbos šeimai teikimo procesą, pastebi, kad vaiko laikinosios globos situacijoje tėvai ne visuomet turi pakankamai motyvacijos keistis ir priimti tam tikrus reikšmingus sprendimus. Tyrime dalyvavusi šeimos atstovė ir specialistai įvardijo trūkumą – pačios šeimos nenorą priimti pagalbą, nepasitikėjimą darbuotoju, motyvacijos stoką:

<...> tiesiog mano tas toks užsispyrimas ir nenoras bendrauti su socialinėmis darbuotojomis, nes manymas, kad jos man nepadės iš tikrųjų išeiti iš tos situacijos tokios, kad vat atėmė vaikus, ane, galvoju, nu kaip jūs man padėsite, jūs man niekaip nepadėsit, na man grynai tokios mintys,

tik paskui, po kiek laiko, atsitokėjo, kad vat jos ir tegali man padėti man jos išspręsti tas problemas tokias, kokios yra susidariusios. Iškilus kažkokiam klausimui, kreiptis į socialinę darbuotoją, dar kažką, tas man mano uždarumas, nenoras bendrauti su socialinėmis darbuotojomis, didžiausios mano kliūtys <...>. (Š2)

Tai šeimos problema, ji viską ignoruoja, atsisako siūlomos pagalbos. Jų kiekvieno susitikimo metu yra paklausama, kokios jūs pagalbos norėtumėt, kuo mes jums dar galime padėti? Jų atsakymas yra: jūs mums nieko negalite padėti, kada mes norėsime, tada savo problemas ir išspręsimė. (S4)

Tyrime dalyvavę specialistai ir budintys globotojai įvardija, kas trukdo gauti ilgalaikę pagalbą, kuri padėtų šeimai kurti saugią aplinką vaikui ir jis galėtų grįžti į šeimą:

<...> tai turėtų būti pradėtos ilgalaiinės procedūros, tarkim, ar psichologo, psichoterapeuto paslaugos, galbūt priklausomybių ligų sprendimas, tokio kaip alkoholio ar priklausomybė nuo narkotinių medžiagų, tokių Lietuvoje centrų, kad galėtų apsigyventi priklausomi asmenys su vaikais, jie neprarastų ryšio su vaikais ir tuo pačiu galėtų gyventi ir keistis. (S2)

Stipri psichologų komanda dirbtų ir kad padėtų tas mintis pakeisti, atitraukti nuo žalingų įpročių, kad galėtų susigrąžinti vaikus. (B1)

Organizuojant pagalbą, budintys globėjai akcentuoja institucines, sisteminės kliūtis ir darbo organizavimo trūkumus, dėl kurių laiku negali būti suteiktos vaikui paslaugos. Pastebima, kad „žalieji koridoriai“ suteiktų pirmenybę gauti pagalbą vaikams ir tėvams, susidūrus su vaiko laikinąja globa, tačiau tokių pagreitintų paslaugų suteikimo galimybių nėra sudaryta ir šeimoms tenka laukti ilgose eilėse:

Ko visada trūksta – tai paslaugų logopedo ir kai vaikas yra mažo amžiaus ir turi problemų, ankstyvosios raidos sutrikimas yra, tai gauti paslaugas nėra taip paprasta. Nors čia buvo kalbėta apie „žaliuosius koridorius“ ir panašiai, bet nieko panašaus nevyksta. Netgi kai klausiau ankstyvosios reabilitacijos, ar mums nėra tų „žaliųjų koridorių“, buvo pasakyta, kad ne, nėra, nes nėra. Šitoje vietoje trūksta, kadangi vaikas ateina laikinai, norisi padaryti daugiau per tą laiką, ar tai būtų pusmetis, ar metai, kad kuo daugiau atstatyti jį ant kojų, kad turėtų vėl jėgų gyventi. Tai šioje vietoje tų paslaugų pritrūksta. (B2)

Norėtusi, kad vaikas, patekęs į laikinąją šeimą, galėtų gauti be eilės ugdymo įstaigą darželį, nes dabar būna problemų. (B1)

Socialinio darbo specialistai ir budintys globėjai susiduria su nepakankamu specialistų skaičiumi ir jų įvairove:

<...> norėtusi didesnio specialistų tinklo, kad jis būtų intensyvesnis, bet šiai dienai mes susiduriame su ryškiu specialistų stygiumi, ilgos eilės pas specialistų. (S2)

<...> mes čia galim prigalvoti daug ko iš tikrųjų ir terapijų jų yra daug, kurias vykdo, bet nupirkti paslaugą ne taip paprasta žinote. (S1)

<...> aš norėčiau vienintelio, gal mini auklės paslaugų, jeigu man pas gydytojų reikia <...>, kad turėčiau saugiai kur palikti vaiką trumpam. (B1)

Tyrimė dalyvavę specialistai išskiria pagalbos operatyvumo problematiką. Pastebima, kad vaiko laikinosios globos situacijoje pagalbos poreikis yra itin staigus ir siekiant, kad vaikas grįžtų į šeimą, pagalbą būtina suteikti kuo greičiau, nes laiku nesuteiktos paslaugos gilina vaiko ir šeimos krizę ir apsunkina tolesnį išėjimo iš krizės procesą:

Pagalbos teikimas yra „kaip pasakyti“, specialistai patys nustato tą laiko tarpą, kada jie gali suteikti tą pagalbą, ne visada tą pagalbą galima suteikti čia ir dabar. <...> Kad galėtų atvažiuoti į namus, pakonsultuoti <...>. (S2)

Susiduriame su ta problema, kad tas kompleksines paslaugas vykdo ir tėvystės įgūdžių kursus tai, pavyzdžiui, suprantama, yra, kad didžioji dalis kitų tėvų yra dirbantys ir nori po darbo valandų lankyti tuos kursus, o yra nelankstūs specialistai, tai, pavyzdžiui, sako tik dienos metu. (S1)

<...> galėtų ir geriau būti prieinama, bet ta problema yra, kad ir mokyklos neturi psichologo, bet čia jau 2–3 savaites puiki specialistė atvažiuoja, bet kiek čia ji bus – mes nežinome. (S3)

Vaiko laikinosios globos situacijoje, kuriant vaikui saugią aplinką, labai svarbus sisteminis pagalbos teikimas ir biologinei, ir budinčių globėjų šeimai. Visgi šeimos, gaunančios pagalbą, vis dar susiduria su sveikatos specialistų ir kitų bendruomenės narių stigmatizuojančiu požiūriu į globojamą vaiką. Švietimo sistemos darbuotojų pasitaikančiu vengimu priimti ir spręsti globojamo vaiko iškilusius ugdymo

klausimus. Socialinio darbo specialistų nepakankamai profesionaliai orientuotu dėmesiu į klientą ir jo situaciją. Tyrimas rodo, kad šeima, gaunanti profesionalią, individualizuotą, ilgalaikę, operatyvią pagalbą iš specialistų tinklo, gali labiau užtikrinti svarbius vaiko poreikius. Artimos aplinkos narių ir bendruomenės palaikymas yra stiprus įgalinantis veiksnys biologinei ir budinčių globėjų šeimai sėkmingai kurti vaikui saugią aplinką pereinamuoju laikotarpiu.

IŠVADOS

Pagalba šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu, atliktas tyrimas atskleidė, kad vaiko saugią aplinką sudaro skirtingų elementų visuma – tinkamos materialinės sąlygos (būstas, apranga, privati erdvė) ir palankus psichologinis klimatas šeimoje, kurie užtikrina vaiko fiziologinių poreikių tenkinimą ir emocinį saugumą. Siekiant, kad vaikai po laikinosios globos grįžtų į biologinių tėvų šeimą, būtina atkurti vaikui saugią aplinką šeimoje; tam reikia užtikrinti tėvų turimų priklausomybių įveikimą, tėvų ryžtą keisti nusistovėjusį žalingą gyvenimo būdą, tinkamų gyvenimo sąlygų šeimai sukūrimą ir palaikymą. Tyrimo metu nustatyta, kad vaiko laikinosios globos metu pagalbos teikimas šeimai kuriant saugią aplinką yra akivaizdus, tačiau praktikoje susiduriama su teikiamos pagalbos sistemos problematika: klientai linkę nepriimti teikiamos pagalbos, kai specialistai neatsižvelgia į šeimos individualias krizines situacijas, jaučia socialinių darbuotojų abejingumą, ir tai sudaro prielaidas nepasitikėti specialistais; budintys globotojai nurodo laikinosios globos neapibrėžto laiko su vaiko priežiūra terminus, kurie didina prierašumą jų ir vaiko atžvilgiu, o biologinių tėvų ryšių su vaiku silpnėjimą ar praradimą, be to, trūksta psichologinės pagalbos po išsiskyrimo su globojamu vaiku laikotarpiu; socialinio darbo specialistai įvardija pačios šeimos nenorą priimti pagalbą vaiko laikinosios globos metu. Pažymėtina, kad artimųjų rato ir bendruomenės pagalbos šeimai nebuvimas sumažina veiksmingą siūlomą pagalbą šeimai priėmimą. Be to, vienu metu per didelis pagalbą teikiančių specialistų dėmesys šeimai neskatina šeimos motyvacijos. Atsižvelgiant į visų tyrimo dalyvių

nuomone, pagalba šeimai turėtų būti orientuota į koordinuotą specialistų tinklo įvairovę ir į tai, kad darbas būtų atliktas kuo operatyviau: paslaugos „čia ir dabar“, „žaliųjų koridorių“ galimybių didinimas. Taip pat svarbu atsižvelgti į šeimos individualizuotą situaciją, pagalbos nuoseklumą ir ilgalaikiškumą, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu.

LITERATŪRA

1. Friedman, B. D., Allen, K. N. (2017). Systems theory. *Theory and practice in clinical social work*, 5–20. [žiūrėta: 2020-12-11]. Prieiga per internetą: <http://cognella-titles.sneakpreviews.s3.amazonaws.com/82836-1A-URT/82836-1A_SP.pdf>.
2. Gerulaitis, D. (2014). *Sisteminis požiūris socialiniame darbe*. Teorijos ir praktikos sąsajos jungtinės II pamokos socialinio darbo studijų programos mokslinės tiriamosios praktikos procese. Vilnius: BMK leidykla.
3. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. (1989) [žiūrėta 2020-12-11]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>>.
4. Kairienė, B. (2012). Vaiko teisinis statusas: įgyvendinimo problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), 1443–1455 [žiūrėta 2020-12-11]. Prieiga per internetą: <https://intranet.mruni.eu/upload/iblock/400/012_kairiene.pdf>.
5. LR Civilinis kodeksas. (2000). *Žin.* Nr. 74-2262.
6. Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
7. Pivorienė, J., Abeciūnaitė, B. (2010). Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, 9(2), 40–47.
8. Poviliūnas, A. (2013). *Investicijos į vaiką: padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties*. Vilniaus universitetas: Nacionalinių strategijų tyrimas.
9. Snieškienė, D., Tamutienė, I. (2014). *Institucijose ir šeimose globojamų vaikų žmogaus teisių užtikrinimo lyginamoji analizė*. Tyrimo ataskaita.
10. Stankūnienė, V. (2004). *Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys. Šeimos gerovė*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
11. Stripeikienė, J. (2017). Vaiko teisė į pagarbą. *Jurisprudencija, Mokslo darbų žurnalas*, 24(2), 293–310.
12. Šapelytė, O., Rimeikytė, A. (2015). *Teorijos ir praktikos sąsajos jungtinės II pamokos socialinio darbo studijų programos mokslinės tiriamosios praktikos procese. Teorijų pritaikomumo diskursas*. Vilnius: UAB BMK leidykla.

13. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 1(17), 24–37.
14. Tamutienė, I., Auglytė, V. (2018). Institucinė rizika vaiko apsaugos srityje: specialistų galimybės ją suvaldyti. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(3), 371–384.
15. Tamutienė, I., Kirka, V., Jogaitė, B., Auglytė, V. (2020). *Nuo baudžiamosios intervencijos link puoselėjančios globos: tarpdisciplininis žvilgsnis į vaiko apsaugą ir gerovę*. Monografija. Kaunas [žiūrėta 2021-05-05]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.7220/9786094674501>>.
16. Vaicekauskienė, V. (2009). Sistemų teorijos integravimas į socialinio darbo veiklą. *Logos*, 58, 181–188.
17. *Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2020 veiklos ataskaita*. (2021) [žiūrėta 2021-04-20]. Prieiga per internetą: <<https://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/VVTA%C4%AET%202020%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf>>.
18. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 133–146 [žiūrėta 2021-04-20]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12370/1168-2215-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
19. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

JURGITA BUDRIENĖ, ASTA KIAUNYTĖ

SUPPORT TO A FAMILY IN CREATING SAFE ENVIRONMENT FOR A CHILD IN A SITUATION OF TEMPORARY FOSTER CARE

SUMMARY

The article aims to reveal the qualitative research that helps the family in creating a safe environment for the child during temporary care. A qualitative study was conducted to reveal the purpose of the study and to answer the problematic questions of the study. A semi-structured interview method was used to collect the data. The survey was conducted in October 2020 – February 2021. Applying the criterion selection, the target research sample was formed – 9 research participants. Families in temporary care, on-call caregivers, and social workers who provide assistance to families in temporary care were selected for the study.

The investigation established that in the situation of temporary care of a child the provision of support to the family in creating a safe environment is obvious, but in practice there is a problem of the system of support provided: customers tend not to accept the provided support when specialists do not take into account family's individual crisis situations or they can feel the indifference of social workers, which creates preconditions for distrust of specialists; guardians on call shall indicate periods of temporary custody for an indefinite period of time with child care, which increases affection for them and the child, and the weakening or loss of biological parents' relations with the child, moreover, there is a lack of psychological assistance after separation with the foster child; specialists, when creating a safe environment for a child in a situation of temporary care, shall identify the family's unwillingness to accept the support. It should be noted that the absence of a circle of relatives and community support for the family reduces the effective reception of the support offered to the family. In addition, at the same time too much attention from the aid specialists to the family does not encourage family motivation. Taking into account the views of all the participants in the study, family support should be geared to the coordinated diversity of the network of professionals and to ensure that the work is carried out as quickly as possible: increasing the potential of the service "here and now", "green corridors". while creating a safe environment for a child in a situation of temporary care, it is also important to take into account the individualised situation of the family and the consistency and sustainability of provided support.

Keywords: *family support, temporary care, safe environment for the child, system.*